

MIND THE GAP!

**IMPROVING
INTERVENTION IN
INTIMATE PARTNER VIOLENCE
AGAINST OLDER WOMEN**

It's never too late...

**The training materials for
the Police and Social Service**

Projekt Mind the Gap współfinansowany jest ze środków Komisji Europejskiej w ramach programu Daphne III programme DG Justice, Freedom and Security. Koordynatorem projektu jest Zoom – Gesellschaft für prospektive Entwicklungen e.V., Göttingen.

Projekt został sfinansowany dzięki wsparciu Komisji Europejskiej. Publikacja przedstawia poglądy i wnioski wykonawców projektu; Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności ani za zawartość informatora, ani za jakiegokolwiek formy wykorzystania informacji zawartych w niniejszej publikacji.

Styczeń 2013

Mind the Gap! – Małgorzata Halicka, Jerzy Halicki, Krzysztof Czykier, Emilia Kramkowska,
Uniwersytet w Białymstoku
Wydział Pedagogiki i Psychologii
ul. Świerkowa 20
15-328 Białystok

Katarzyna Laskowska, Anna Szafranek
Uniwersytet w Białymstoku
Wydział Prawa
ul. Mickiewicza 1
15-213 Białystok
Polska
Email:m.halicka@uwb.edu.pl ; j.halicki@uwb.edu.pl

Wprowadzenie

Materiały szkoleniowe zawarte w tym opracowaniu zostały przygotowane przez polski zespół realizujący projekt *'Mind the Gap!'* w konsultacji z Komendą Wojewódzką Policji w Białymstoku, Wydziałem Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, Wydziałem Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku, Miejskim Ośrodkiem Pomocy Rodzinie w Białymstoku.

'Mind the Gap!' jest projektem europejskim, w którym uczestniczą partnerzy z Niemiec, Wielkiej Brytanii, Węgier, Portugalii, Austrii oraz z Polski. Projekt koncentruje się na następujących zagadnieniach:

- Uzyskanie wiedzy na temat możliwie skutecznych, mających moc prawną, odpowiednich procedur interwencji w instytucjach sądowniczych zajmujących się problemem przemocy partnerskiej wobec starszych kobiet (IPVOW).
- Wzrost świadomości instytucji sądowniczych i wsparcia socjalnego na temat starszych kobiet jako ofiar przemocy partnerskiej (IPV).
- Zachęcanie instytucji do udoskonalania działań w rozwiązaniu problemów tej grupy ofiar przemocy.
- Usprawnianie wymiaru sprawiedliwości i instytucji pomocy społecznej w podejmowaniu stosownych działań i efektywnych interwencji w przypadkach IPVOW.

W realizowany wcześniej Projekcie *Intimate Partner Violence Against Older Women (IPVoW) (2010)* stwierdziliśmy, że bardzo złożony jest problem przemocy partnerskiej, (IPV) jest często związany z dynamiką starzenia się - czynnikiem, który nie jest do końca rozpoznany, bądź też w niedostatecznym stopniu rozumiany przez instytucje sądownicze i służby wsparcia społecznego.

Termin „starsze kobiety” rozumiemy jako te, które są w wieku 60 i więcej lat; a stosowaną wobec nich przemoc „IPVoW” jako seksualne wykorzystywanie i zmuszanie, nadużycia emocjonalne, werbalne oraz psychiczne, nadużycia i wykorzystywanie finansowe, nadmierna kontrola, zaniedbania jak również przemoc fizyczną (atak).

Polskie badania przedsięwzięte w projekcie *'Mind the Gap!'* opierały się na studiach 70 akt sądowych spraw dotyczących sytuacji przemocy wobec starszych kobiet. Wszystkie one poddane zostały analizie ilościowej i jakościowej. Stanowią one dopełnienie warsztatów dla profesjonalistów zajmujących się w swej pracy doświadczaniem przemocy przez osoby starsze.

Zaleca się, aby zadania indywidualne przedstawione w materiałach szkoleniowych były rozpatrywane również w kontekście pozostałych opracowań projektu *'Mind the Gap!'* (osiągalne na stronie internetowej):

- [Raport. Badania polskie](#)
- [Informator dla policji i służb społecznych](#)

Spis treści

	Strona
1. Cele.....	4
2. Grupa docelowa.....	5
3. Streszczenie.....	5
4. Studium przypadku nr 1 oraz wyniki uczenia się.....	6
5. Studium przypadku nr 2 oraz wyniki uczenia się.....	7
6. Studium przypadku nr 3 oraz wyniki uczenia się.....	8
7. Studium przypadku nr 4 oraz wyniki uczenia się.....	9
8. Studium przypadku nr 5 oraz wyniki uczenia się.....	10
9. Studium przypadku nr 6 oraz wyniki uczenia się.....	12
10. Otwarta dyskusja.....	13
11. Rekomendacje i zalecenia.....	14

Cele

Zawarty w tym dokumencie materiał szkoleniowy jest efektem spotkania naukowo-szkoleniowego pt. „Przemoc wobec osób starszych”, które miało miejsce 26 października 2012 roku w gmachu Sądu Rejonowego w Białymstoku czyli jednostki wymiaru sprawiedliwości, która z problemem przemocy spotyka się nader często. Spotkanie to stanowiło swego rodzaju troskę o edukację osób w nim uczestniczących w obszarze gerontologii i przemocy. Chodziło o wzbogacenie wiedzy osób reprezentujących służby porządku publicznego i służby społeczne, które na co dzień mają do czynienia z przemocą wobec osób starszych, a w szczególności kobiet.

Przemoc wobec osób starszych jest problemem powszechnym, złożonym, ale ciągle mało rozpoznanym ze względu na osobisty, intymny charakter sytuacji przemocy. Te przypadki, które docierają na sam szczyt, czyli do sądu, stanowią wierzchołek góry lodowej. Problemy dotyczące przemocy, różnych jej form, znane są w sądownictwie, natomiast jeżeli chodzi o nauki społeczne, humanistyczne te zagadnienia poruszane są niezwykle rzadko. Zapobieganie tym zjawiskom czy wręcz walka z nimi, wymaga właściwej współpracy wielu instytucji – policji, sądownictwa, ośrodków pomocy społecznej, podstawowego lecznictwa, instytucji naukowych. Te podmioty muszą ze sobą współpracować i muszą wymieniać się informacjami na ten temat. Kwestia wewnętrznej komunikacji w kontekście ciągle modyfikowanych procedur, jest jednak ciągle niedostateczna.

W związku z powyższym, na spotkanie naukowo-szkoleniowe, w charakterze szkoleniowców, zaprosiliśmy uznane autorytety reprezentujące wiele instytucji zaangażowanych w walkę z przemocą w rodzinie, w tym z przemocą wobec osób starych. Byli wśród nich przedstawiciele Ministerstwa Sprawiedliwości, wymiaru sprawiedliwości, ludzie nauki, przedstawiciele duchowieństwa, praktycy – pracownicy socjalni i psychoterapeuci. Wystąpienia zaproszonych gości w szeroki sposób traktowały o problemie przemocy wobec osób starszych, naświetlając zagadnienie z wielu perspektyw i były wprowadzeniem do – jak się okazało i co nas bardzo cieszyło - żywej dyskusji nad obecną sytuacją ludzi starych - ofiar przemocy w perspektywie prawa, ustawodawstwa ale również w wymiarze duchowym oraz psychologicznym. Taki też był założony cel tego spotkania.

W spotkaniu uczestniczyli:

- **Tomasz Kałużny** - Prezes Sądu Rejonowego w Białymstoku
- **Prof. Małgorzata Halicka** - gerontolog i socjolog, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Uniwersytet w Białymstoku
- **Prof. Katarzyna Laskowska** - prawnik i kryminolog, Wydział Prawa, Uniwersytet w Białymstoku
- **Ks. dr Dariusz Wojtecki** - Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Wyższe Seminarium Duchowne w Białymstoku
- **Mgr Maria Kuźmich** - psycholog, trener certyfikowany specjalista w zakresie pomocy ofiarom przemocy w rodzinie, Ogólnopolskie Pogotowie „Niebieska Linia”
- **Mgr Agnieszka Górecka** - Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Białymstoku
- **Andrzej Augustyniak** - prokurator, Zespół do spraw Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, Ministerstwo Sprawiedliwości w Warszawie
- **Prof. Wojciech Pędich** - Prezydent Honorowy Polskiego Towarzystwa Gerontologicznego

- **Prof. Wioletta Danilewicz** - Dziekan do spraw nauki, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Uniwersytet w Białymstoku
- **Prof. Agnieszka Malarewicz-Jakubów** – Prodzian do spraw studiów niestacjonarnych, Wydział Prawa, Uniwersytet w Białymstoku

Głównym zatem celem spotkania oraz niniejszego dokumentu jest uświadomienie potrzeby dbałości o lepszą, skuteczniejszą współpracę organów, ponieważ napotymane przez profesjonalistów problemy tkwią nie tylko w prawie, które ma służyć przeciwdziałaniu przemocy, ale także w szczegółach dotyczących współpracy poszczególnych instytucji, współpracy międzyludzkiej pomiędzy pracownikami, funkcjonariuszami poszczególnych instytucji zajmujących się ściganiem i zwalczaniem przemocy.

Grupa docelowa

W nawiązaniu do założonych celów, materiał zawarty w tym dokumencie skierowany jest przede wszystkim do profesjonalistów, praktyków którzy zajmują się problematyką przemocy wobec osób starych, jak również do osób, które w swojej praktyce zawodowej spotykają się zapewne z problemem przemocy wobec ludzi starych. W spotkaniu szkoleniowym uczestniczyli:

- prokuratorzy
- sędziowie
- policjanci
- policjanci dzielnicowi
- pracownicy socjalni
- kuratorzy (sądowi, rodzinni, społeczni)
- członkowie zespołów interdyscyplinarnych
- duchowni
- lekarze pierwszego kontaktu
- prawnicy
- pedagodzy
- psychologodzy
- pracownicy naukowci
- studenci

Streszczenie

Wyniki uczenia się zostały opracowane w siedmiu częściach i są efektem aktywności członków polskiego zespołu uczestniczącego w projekcie, spostrzeżeń osób prowadzących kwerendy sądowe, prelegentów i głównych tez ich wystąpień oraz burzliwej dyskusji między przedstawicielami administracji a profesjonalistami, którzy na co dzień spotykają się z w swojej pracy z problematyką przemocy wobec osób starszych.

Moderatorzy:

- Prof. Katarzyna Laskowska, Wydział Prawa, Uniwersytet w Białymstoku
- Grażyna Zawadzka-Lotko, Wiceprezes Sądu Rejonowego w Białymstoku

W swoich wystąpieniach prelegenci podjęli następujące kwestie:

- *Ks. dr Dariusz Wojtecki: **Godność i posłannictwo osób starszych w życiu społecznym w kontekście zjawiska przemocy***
- *Prof. dr hab. Małgorzata Halicka: **Ludzie starzy a przemoc. Specyfika potrzeb i rekomendacje działań***
- *Prokurator Andrzej Augustyniak: **Rola wymiaru sprawiedliwości w systemie pomocy rodzinom z problemem przemocy***
- *Mgr Maria Kuźmicz: **Ludzie starzy w sytuacji przemocy – perspektywa psychologiczna. Rekomendacje działań***
- *Mgr Agnieszka Górecka: **Współpraca służb na rzecz przeciwdziałania przemocy wobec osób starszych – wybrane problemy***

W dużej mierze tezy głoszone przez zaproszonych prelegentów są to informacje znane jeżeli chodzi o fenomen zachowania w sytuacji przemocy. Ważne jest jednak uświadomienie o czym należy pamiętać w pracy z ludźmi starymi dotkniętymi przemocą – że są to ludzie często schorowani, emocjonalnie rozhuśtani, wymagający bardzo szczególnej uwagi i życzliwego podejścia. Istotnym działaniem jest również ukazanie mechanizmów prawnych, które zmierzają do podjęcia działań przeciwko sprawcom przemocy oraz ukazanie i przedyskutowanie problemów proceduralnych w wykonywaniu postanowień ustawy o przeciwdziałaniu przemocy.

Szczegółowe tezy wystąpień prelegentów powiązane z oczekiwanymi wynikami uczenia się przedstawione zostały poniżej.

Studium przypadku nr 1 oraz wyniki uczenia się

Studium przypadku nr 1	
Wprowadzenie <i>Ks. dr Dariusz Wojtecki: Godność i posłannictwo osób starszych w życiu społecznym w kontekście zjawiska przemocy</i>	Wygłoszenie referatu z uwzględnieniem aspektów ekonomiczno-społecznych oraz demograficznych starzenia się i starości. Wskazanie na wartość, kapitał doświadczenia i mądrości osób w podeszłym wieku.
Cel wystąpienia	<ol style="list-style-type: none"> a. Przedstawienie konsekwencji społecznych procesu starzenia się i wieku podeszłego b. Wiek jako kryterium negatywnego wyrażenia w kontekście ateizmu. c. Eksplozja samotności – struktura i skala zjawiska wśród osób starszych d. Aktywność polityczna ludzi w podeszłym wieku e. Przykłady aktywności ludzi starszych - rola i szczególne miejsce osoby starszej w życiu społecznym.
Dyskusja	Dyskusja uczestników spotkania – z jednej strony przedstawiciele administracji rządowej i samorządowej zajmujących się rozwiązywaniem problemów związanych z przemocą wobec osób starszych, z drugiej zaś z praktykami, którzy na co dzień spotykają się z tym problemem w swojej praktyce zawodowej: policjanci, pracownicy socjalni, kuratorzy sądowi.

Wyniki uczenia się

- 1.1 Ukazanie ludzkiego, pełnego godności i szacunku traktowania ludzi starych
- 1.2 Uświadomienie konsekwencji społecznych procesu starzenia się i wieku podeszłego
- 1.3 Ukazanie roli i szczególnego miejsca osoby starszej w życiu społecznym.

Studium przypadku nr 2 oraz wyniki uczenia się

Studium przypadku nr 2
<p>Wprowadzenie <i>Prof. dr hab. Małgorzata Halicka: Ludzie starzy a przemoc. Specyfika potrzeb i rekomendacje działań</i></p> <p>Referat uwzględniający wyniki badań nad przemocą wobec osób starszych, w tym wobec starszych kobiet. Koncentracja na specyfice potrzeb psychicznych i społecznych osób doświadczających przemoc, stanowiących często główną barierę w ujawnianiu przez nie sytuacji doświadczania przemocy. Wykorzystano metodę audiowizualną jako jedną z bardziej interesujących, a co ważniejsze skutecznych metod przekazu - zaprezentowano uczestnikom fragment polskiego filmu dotyczącego przemocy wobec starszych kobiet. Wizualizacja sytuacji przemocy wobec starszej kobiety została w pamięci uczestników spotkania. Jeśli pamiętamy, to działamy.</p>
<p>Celu wystąpienia</p> <ol style="list-style-type: none">
a. Przedstawienie skali zjawiska przemocy wobec osób starszych w perspektywie województwa podlaskiego oraz w wymiarze ogólnopolskim
b. Charakterystyka form przemocy doświadczanych przez seniorów kontekście nadużyć i zaniechań.
c. Omówienie skrajnych przypadków i ekstremalnych form przemocy wobec starszych kobiet.
d. Ukazanie mechanizmów przemocy wobec starszych kobiet.
e. Wskazanie głównych przyczyn, okoliczności występowania przemocy wobec starszych kobiet.
f. Charakterystyka następstw doświadczanej przemocy
g. Omówienie specyfiki potrzeb w starszym wieku.
h. Charakterystyka czynników utrudniających ujawnianie przez ofiarę doświadczania przemocy – w wymiarze psychicznym i społecznym.
i. Omówienie barier utrudniających podejmowanie działań wobec osób starszych doświadczających przemocy.
<p>Prezentacja przypadku Kobieta. 60 lat. Mężatka. W czwartym miesiącu trwania małżeństwa mąż po raz pierwszy ją uderzył. „(...) <i>Później tak mnie zniewolił, podporządkował, że ja już nawet nie miałam siły się sprzeciwić. Przyciskał moje ręce do ściany. Pluł w moją twarz. Przewrócił i tym tasakiem wymachiwał nad głową. I groził. No i tak trzymałam te wszystkie negatywne emocje w sobie. On szalał. Panował nade mną, a ja nie umiałam się bronić”.</i></p>
<p>Dyskusja Dyskusja uczestników spotkania – z jednej strony przedstawicieli administracji</p>

rządowej i samorządowej zajmujących się rozwiązywaniem problemów związanych z przemocą wobec osób starszych, z drugiej zaś z praktykami, którzy na co dzień spotykają się z tym problemem w swojej praktyce zawodowej: policjanci, pracownicy socjalni, kuratorzy sądowi. Zapoznanie uczestników z gerontologicznymi aspektami sytuacji przemocy, wykorzystanie fragmentu bardzo interesującego filmu z ofiarą przemocy w starszym wieku w roli głównej oraz prezentacja wywiadu ze starszą kobietą - ofiarą przemocy jako materiału obrazującego jedną z perspektyw przemocy, stanowiły ciekawy i pożądany wstęp do dyskusji.

Wyniki uczenia się

- 2.1 Poznanie skali zjawiska przemocy wobec osób starszych w perspektywie województwa podlaskiego oraz w wymiarze ogólnopolskim.
- 2.2 Poznanie najczęściej spotykanych form przemocy doświadczanych przez seniorów (w tym starsze kobiety).
- 2.3 Poznanie podstawowych mechanizmów przemocy wobec starszych kobiet.
- 2.4 Rozpoznanie głównych przyczyn, okoliczności występowania przemocy wobec starszych kobiet.
- 2.5 Poznanie specyfiki potrzeb w starszym wieku.
- 2.6 Rozpoznanie czynników utrudniających ujawnianie przez ofiarę doświadczania przemocy.
- 2.7 Uświadomienie barier utrudniających podejmowanie działań wobec osób starszych doświadczających przemocy.

Studium przypadku nr 3 oraz wyniki uczenia się

Studium przypadku nr 3
<p>Wprowadzenie <i>Prokurator Andrzej Augustyniak: Rola wymiaru sprawiedliwości w systemie pomocy rodzinom z problemem przemocy</i></p> <p>Referat koncentrujący się na szczegółowej charakterystyce roli wymiaru sprawiedliwości w systemie pomocy rodzinom z problemem przemocy w świetle ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie</p>
<p>Cel wystąpienia</p> <ol style="list-style-type: none"> a. Charakterystyka statystyk orzecznictwa w Sądach Rejonowych w Polsce w roku 2011 b. Charakterystyka statystyk orzecznictwa w Sądach Rejonowych w Polsce w roku 2011 w zakresie art. 207 § 1 kk c. Przemoc w rodzinie a rodzaje przestępstw Kodeksu karnego d. Kwalifikacje prawne czynów karalnych polegających na stosowaniu przemocy lub groźby bezprawnej w stosunku do najbliższych e. Zmiany ustawowe – nowe środki izolacji sprawcy od pokrzywdzonego f. Środki izolacji sprawcy od pokrzywdzonego w postępowaniu cywilny, karnym oraz po zakończeniu postępowania karnego g. Środki karne orzekane wobec sprawcy przemocy w rodzinie w postępowaniu sądowym h. Środki probacyjne orzekane wobec sprawcy przemocy w rodzinie i. Zmiany ustawowe – nowe podstawy do orzekania obowiązków

- probacyjnych
- j. Sposoby zwiększenia liczby osób kierowanych z sądów na programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych
- k. Prawne formy ochrony osób pokrzywdzonych przestępstwem
- l. Omówienie procedury „Niebieska Karta”

Dyskusja

Dyskusja uczestników spotkania – z jednej strony przedstawiciele administracji rządowej i samorządowej zajmujących się rozwiązywaniem problemów związanych z przemocą wobec osób starszych, z drugiej zaś z praktykami, którzy na co dzień spotykają się z tym problemem w swojej praktyce zawodowej: policjanci, pracownicy socjalni, kuratorzy sądowi.

Wyniki uczenia się

- 3.1 Zapoznanie się ze statystykami orzecznictwa w Sądach Rejonowych w Polsce w roku 2011, w tym również w zakresie art. 207 § 1 kk
- 3.2 Poznanie procedur kwalifikacji prawnych czynów karalnych polegających na stosowaniu przemocy lub groźby bezprawnej w stosunku do najbliższych
- 3.3 Poznanie zmian ustawowych dotyczących nowych środków izolacji sprawcy od pokrzywdzonego
- 3.4 Poznanie środków izolacji sprawcy od pokrzywdzonego w postępowaniu cywilny, karnym oraz po zakończeniu postępowania karnego
- 3.5 Poznanie środków karnych i probacyjnych orzekanych wobec sprawcy przemocy w rodzinie w postępowaniu sądowym
- 3.6 Poznanie zmian ustawowych w kontekście nowych podstawy do orzekania obowiązków probacyjnych
- 3.7 Uświadomienie sposobów zwiększenia liczby osób kierowanych z sądów na programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych
- 3.8 Poznanie prawnych form ochrony osób pokrzywdzonych przestępstwem
- 3.9 Poznanie (przypomnienie) procedury „Niebieska Karta”

Studium przypadku nr 4 oraz wyniki uczenia się

Studium przypadku nr 4

Wprowadzenie

Mgr Maria Kuźmicz: **Ludzie starzy w sytuacji przemocy – perspektywa psychologiczna. Rekomendacje działań**

Referat ukazujący psychologiczną perspektywę doświadczania przemocy przez osoby starsze. Doświadczenie z elementami psychodramy. Próba symbolicznego wejścia w sytuację osoby starszej dotkniętej przemocą. Każdy z uczestników spotkania wykonywał polecenia moderatora grupy.

Działania (zajęcia warsztatowe)

- a. Prośba moderatora o wyjęcie karteczki, przedzielenia jej na cztery części.
- b. Na każdej z tych czterech części zapisujemy po jednej ważnej w życiu wartości.
- c. Każdy z uczestników przystąpił do wypełnienia kartki – jedni bardzo szybko w sposób automatyczny, inni po głębokim zastanowieniu.
- d. Osoby, które wykonały zadanie podniosły kartki do góry. Oddawały kartki

- w zaufaniu i z uśmiechem na ustach.
- e. Moderator spotkania w sposób obojętny przechodziła obok gotowych do oddania kartek, czasami agresywnie (oba zachowania były zamierzone) odbierała te kartki, rozrywając je ze wściekłością na oczach ich autorów. Niektórych kartek wcale nie przeczytała, a zwyczajnie je niszczyła, nie zwracając uwagi na to co na nich zostało zapisane.
  - f. Wśród wielu osób wzbudziło to oburzenie, zranienie, że wartości dla nich ważne, zapisane przez nich na kartkach zostały w sposób brutalny „zniszczone”.
  - g. Moderator zadał pytanie: „Jak Państwo się teraz czujecie?”, „Jakie Państwo mieliście wrażenia?”, „Co czuliście?”
  - h. Nastąpiła dyskusja. Swobodne wypowiedzi dotyczące odczuć „zranionych” uczestników.
  - i. Wymieniane były: zaskoczenie, pominięcie, strach, bunt.
  - j. Nastąpiło wyjaśnienie ze strony moderatora: w sensie symbolicznym to jest właśnie PRZEMOC – przychodzi i zabiera najważniejsze wartości; czasami dochodzi do niej w „białych rękawiczkach”; nie pyta, wkracza w różne sfery naszego życia; rozlewa się na całą rodzinę;

Dyskusja

Dyskusja uczestników spotkania – z jednej strony przedstawiciele administracji rządowej i samorządowej zajmujących się rozwiązywaniem problemów związanych z przemocą wobec osób starszych, z drugiej zaś z praktykami, którzy na co dzień spotykają się z tym problemem w swojej praktyce zawodowej: policjanci, pracownicy socjalni, kuratorzy sądowi.

Wyniki uczenia się

- 4.1 Próba symbolicznego wejścia w sytuację osoby starszej dotkniętej przemocą.
- 4.2 Poznanie form przemocy doświadczanych przez osoby starsze.
- 4.3 Poznanie charakterystyki ofiary i sprawcy przemocy oraz zjawisk towarzyszących.
- 4.4 Rozpoznawanie zjawiska przemocy.
- 4.5 Uświadomienie potrzeby ludzkiego, pełnego godności i szacunku traktowania ludzi starych dotkniętych sytuacją przemocy
- 4.6 Świadomość tego, że my jako społeczeństwo, profesjonaliści ale również my jako rodzice, my jako ci, którzy mamy dziadków i my jako ci którzy będą kiedyś starzy, musimy pamiętać o specyfice i wartościach wieku starczego.

Studium przypadku nr 5 oraz wyniki uczenia się

Studium przypadku nr 5

Wprowadzenie

*Mgr Agnieszka Górecka: **Współpraca służb na rzecz przeciwdziałania przemocy wobec osób starszych – wybrane problemy***

Referat ukazujący procedury współdziałania różnych służb na rzecz przeciwdziałania przemocy wobec osób starszych. Charakterystyka systemu przeciwdziałania przemocy (wprowadzony na mocy ustawy z 2005 roku o

przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie i jej nowelizacji w 2010 roku) w kontekście tworzenia Zespołów Interdyscyplinarnych. Zasady funkcjonowania Zespołów Interdyscyplinarnych.

Studium nr 5 i nr 6 są podobne. Trening polegał na wykryciu istniejących różnic i podobieństw w sposobach interwencji, stosowaniu procedur i podejmowania współpracy przez instytucje profesjonalnie zajmujące się rozwiązywaniem problemu przemocy wobec osób starszych.

Prezentacja przypadku

Kobieta. 60 lat. Mieszka wraz z synem. Syn korzysta z pomocy ośrodka w formie zasiłku stałego. Nagminnie, regularnie nadużywa alkoholu. Pod jego wpływem zachowuje się agresywnie. Używa wulgarnych i obelżywych słów. Grozi matce, że ją zabije. Popycha, szarpie, uderza, wykręca ręce. Notorycznie nie wpuszcza do mieszkania. Zabiera emeryturę, a pieniądze przeznaczają na alkohol. Sąsiedzi z bloku wielokrotnie zgłaszali, iż matka spędza noc na klatce, jest pobita i zapłakana. Twierdzą, iż syn zmusza matkę do zbierania „kipów”, kupowania alkoholu z nielegalnego źródła. Były również zgłoszenia, iż jest głodna. Matka wyraźnie się czegoś obawia. Broni syna przed pracownikami. Gdy jest pobita powtarza, że upadła, uderzyła się. Nigdy nie wzywa na interwencję policji. Robią to każdorazowo sąsiedzi. W listopadzie 2011 roku została wszczęta procedura Niebieskiej Karty przez Komisariat Policji. Pracownicy socjalni oraz dzielnicowy odwiedzali rodzinę. Prowadzili rozmowy interwencyjne. W marcu 2012 roku Ośrodek Pomocy Rodzinie złożył wniosek do Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Sprawa jest w toku. W kwietniu 2012 zaproponowane zostały obiady. Również w kwietniu dyrektor ośrodka złożył zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa do prokuratury, ponieważ osoba ta sama nie chciała złożyć takiego zawiadomienia. W sierpniu 2012 roku prokuratura umorzyła dochodzenie ponieważ pojawiły się problemy zdrowotne tej Pani. Osoba znalazła się w szpitalu. To był jedyny powód, sposób na przerwanie tej sytuacji. Został złożony wniosek do sądu o umieszczenie w Domu Pomocy Społecznej bez jej zgody. Została przyjęta do Domu Pomocy Społecznej i ten horror dla niej się skończył.

Działania

Dyskusja uczestników spotkania – z jednej strony przedstawiciele administracji rządowej i samorządowej zajmujących się rozwiązywaniem problemów związanych z przemocą wobec osób starszych, z drugiej zaś z praktykami, którzy na co dzień spotykają się z tym problemem w swojej praktyce zawodowej: policjanci, pracownicy socjalni, kuratorzy sądowi.

Wyniki uczenia się

- 5.1 Ukazanie mechanizmów prawnych, które zmierzają do podjęcia działań przeciwko sprawcom przemocy.
- 5.2 Ukazanie i przedyskutowanie problemów proceduralnych w wykonywaniu postanowień ustawy o przeciwdziałaniu przemocy
- 5.3 Rozpoznanie barier, które mogą powstrzymać ofiarę od wyjawienia doświadczanej przemocy.
- 5.4 Przedstawienie strategii porozumiewania się ze starszymi kobietami, ofiarami przemocy.
- 5.5 Wyjaśnienie znaczenia pierwszego kontaktu z ofiarą przemocy.

- 5.6 Dyskusja nad zasadnością i efektywnością stosowania określonych procedur. Przewidzianych w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy.

Studium przypadku nr 6 oraz wyniki uczenia się

Studium przypadku nr 6
<p>Wprowadzenie</p> <p><i>Mgr Agnieszka Górecka: Współpraca służb na rzecz przeciwdziałania przemocy wobec osób starszych – wybrane problemy</i></p> <p>Referat ukazujący procedury współdziałania różnych służb na rzecz przeciwdziałania przemocy wobec osób starszych. Charakterystyka systemu przeciwdziałania przemocy (wprowadzony na mocy ustawy z 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie i jej nowelizacji w 2010 roku) w kontekście tworzenia Zespołów Interdyscyplinarnych. Zasady funkcjonowania Zespołów Interdyscyplinarnych.</p> <p>Studium nr 5 i nr 6 są podobne. Trening polegał na wykryciu istniejących różnic i podobieństw w sposobach interwencji, stosowaniu procedur i podejmowania współpracy przez instytucje profesjonalnie zajmujące się rozwiązywaniem problemu przemocy wobec osób starszych.</p>
<p>Prezentacja przypadku</p> <p>Lipiec 2011 roku. Interwencja domowa. Wszczęcie procedury Niebieskiej Karty. Córka 63 lata. Matka 90 lat. Prowadzą wspólne gospodarstwo domowe. Oddzielnie gospodaruje syn/wnuk Pan P.- 34 lata. Panie są już schorowane ale mają świadczenia emerytalne. Wnuk jest osobą bezrobotną, bez prawa do zasiłku. Pomimo tego, że prowadzi odrębne gospodarstwo to matki pomagają mu w formie żywności, użyczają mu pokoju w mieszkaniu. Nie ma własnych dochodów. Nie łoży na utrzymanie kobiet. Obie panie doznają przemocy fizycznej i psychicznej. W czerwcu 2012 roku złożyły doniesienie o popełnieniu przestępstwa. Sąd wydał wyrok skazujący na karę jednego roku pozbawienia wolności w zawieszeniu na trzy lata. Nakazał podjąć leczenie w ośrodku zamkniętym. W styczniu 2012 roku do zespołu pracowników socjalnych zgłosiła się matka i poinformowała, że syn od grudnia nadużywa alkoholu i zachowuje się agresywnie. Matka mówi, że boi się o swoje zdrowie i swojej matki. W związku z tym zgłoszeniem pracownik założył Niebieską Kartę. Poinformował o możliwości skorzystania z pomocy. Pani skorzystała z tej pomocy w Ośrodku Interwencji Kryzysowej. Pracownik socjalny wraz z dzielnicowym udali się w ich środowisko. Z informacji wynika, że pan P. podjął leczenie odwykowe i od miesiąca w domu panuje spokój. W międzyczasie znalazł się na leczeniu odwykowym ale w sierpniu 2012 roku matka znowu informuje, że syn zaprzestał uczęszczania na meetingi i na terapię indywidualną. Dodatkowo we wrześniu pan P. był w stanie znacznego spożycia alkoholu nie wiedząc i wizycie kuratora w mieszkaniu. Kurator złożył wniosek do sądu o odwieszenie wyroku. Następuje oczywiście zmiana zachowania i pan P. w październiku podjął pracę. Uczęszcza do poradni na terapię.</p>
<p>Działania</p> <p>Dyskusja uczestników spotkania – z jednej strony przedstawicielej administracji rządowej i samorządowej zajmujących się rozwiązywaniem problemów</p>

związanych z przemocą wobec osób starszych, z drugiej zaś z praktykami, którzy na co dzień spotykają się z tym problemem w swojej praktyce zawodowej: policjanci, pracownicy socjalni, kuratorzy sądowi.

Wyniki uczenia się

- 6.1 Ukazanie mechanizmów prawnych, które zmierzają do podjęcia działań przeciwko sprawcom przemocy.
- 6.2 Ukazanie i przedyskutowanie problemów proceduralnych w wykonywaniu postanowień ustawy o przeciwdziałaniu przemocy
- 6.3 Rozpoznanie barier, które mogą powstrzymać ofiarę od wyjawienia doświadczanej przemocy.
- 6.4 Przedstawienie strategii porozumiewania się ze starszymi kobietami, ofiarami przemocy.
- 6.5 Wyjaśnienie znaczenia pierwszego kontaktu z ofiara przemocy.
- 6.6 Dyskusja nad zasadności i efektywnością stosowania określonych procedur. Przewidzianych w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy.

Otwarta dyskusja

Spontaniczna i żywołowa dyskusja uczestników spotkania – z jednej strony przedstawicieli administracji rządowej i samorządowej zajmujących się rozwiązywaniem problemów związanych z przemocą wobec osób starszych, z drugiej zaś z praktykami, którzy na co dzień spotykają się z tym problemem w swojej praktyce zawodowej: policjanci, pracownicy socjalni, kuratorzy sądowi.

Wyniki uczenia się

- 4.1 Ukazanie potrzeby racjonalnej i efektywnej polityki karnej wobec sprawców przemocy.
- 4.2 Zwrócenie uwagi na to, że sprawców należy nie tylko karać pozbawieniem wolności (na którą z pewnością zasługują), również na potrzebę ich leczenia – leczenia odwykowego, korygowania ich postaw, uczenia kontroli emocji.
- 4.3 Uświadomienie, że represyjna strona prawa karnego musi być przestrzegana ale również uzupełniana aspektami prewencyjno-wychowawczymi gdzie sprawca musi wrócić do społeczeństwa i poprawnie w nim funkcjonować.
- 4.4 Uświadomienie funkcjonariuszom, pracownikom instytucji przeciwdziałających przemocy konieczności racjonalnego informowania ofiar, że mają swoje prawa, że nie należy się bać w ujawnianiu sytuacji przemocy, że prawo stoi po ich stronie, ale wskazywać również na to, że nie zawsze instytucje są w stanie sprostać ich wymaganiom.
- 4.5 Zwrócenie uwagi na bardziej efektywne wykorzystywanie tych środków prawnych, które już istnieją - zarówno środków karnych bądź o charakterze wychowawczym, które sędziowie i prokuratorzy powinni stosować w ramach swoich działań.

Rekomendacje i zalecenia

W efekcie spotkania, na wskutek głębokiej, często spontanicznej dyskusji jego uczestników ustalono następujące zalecenia i rekomendacje:

- Na etapie gromadzenia materiału dowodowego przez organy ścigania (policja, prokuratura) należy zwrócić większą uwagę na człowieka starego jako **pokrzywdzonego**
- Przy wydawaniu wyroków należy częściej korzystać z możliwości zobligowania osoby skazanej do uczestnictwa w grupach korekcyjno-edukacyjnych dla **sprawców** przemocy
- Należy zintensyfikować współpracę z pracownikami **ochrony zdrowia** (lekarze, pielęgniarki)
- W promowaniu dobrych praktyk godnego życia człowieka starego w rodzinie należy wykorzystać autorytet i rolę **Kościola** w Polsce
- Należy podejmować wysiłek **edukacji** (organizacji szkoleń) z zakresu gerontologii i przemocy wobec osób starszych w ich środowisku życia
- Należy podejmować współpracę z **dziećmi i młodzieżą** w duchu międzypokoleniowej solidarności (szkoły, uczelnie wyższe)
- Należy kreować **współpracę** pokoleniową (stowarzyszenia, fundacje)
- Należy wzmacniać **świadomość** specyfiki wieku podeszłego oraz **odpowiedzialność** za podejmowane decyzje z myślą o osobach starszych

Formy przemocy wobec osób starszych są trudne do zdiagnozowania. Problematyka jest bardzo ważna i zarazem słabo rozpoznana, dlatego też każda inicjatywa w tym zakresie zasługuje na uznanie i poparcie. Spotkanie naukowo-szkoleniowe było niezbędne również i z tego względu, żeby pokazać zarówno naukowcom, jak też praktykom sens oraz znaczenie problemu przemocy wobec osób starych.

Teoretycy badają tą problematykę, dostrzegają jej fenomeny, poznają przyczyny, starają się odpowiadać, jak jej przeciwdziałać. Dużo uczą się również od praktyków, którzy pokazują, jakie są procedury, jakie mają trudności w ich realizowaniu, jak pomóc ofierze i jak ukarać sprawcę.

Zgromadzenie na spotkaniu naukowo-szkoleniowym tak dużej liczby przedstawicieli różnych profesji na co dzień zmagających się z problemem przemocy wobec osób starszych, szukanie wspólnej płaszczyzny porozumienia i wizji odnośnie strategii przeciwdziałania, daje szansę i nadzieję na poprawę sytuacji ludzi starszych. Należy to uznać za dobry początek dalszych działań we wspólnym, interdyscyplinarnym przełamaniu milczenia wokół sytuacji doświadczania przemocy przez osoby starsze w naszym kraju.

Białystok 2013

Uniwersytet w Białymstoku
Wydział Pedagogiki i Psychologii
ul. Świerkowa 20
15-328 Białystok

Informacje: www.ipvow.org

